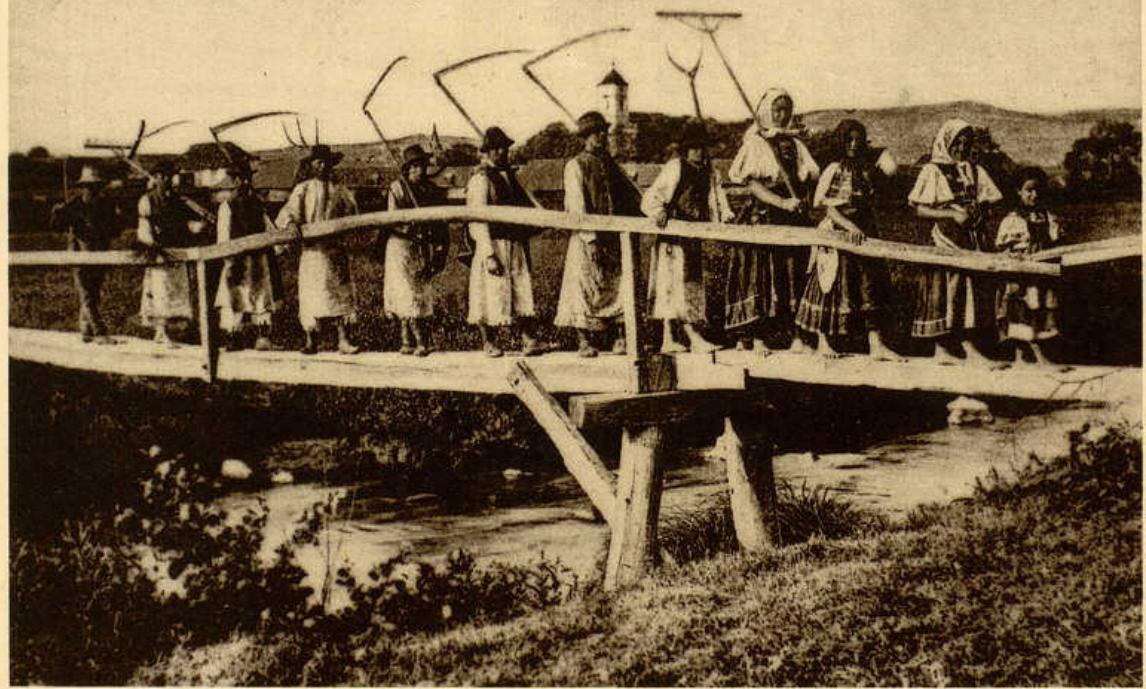

Slovenský národopis

1-2
38-1990

Návrat zo žatvy vo Veľkej Slatine. - (Zvolenská stol.)

Na obálke: 1. strana: Návrat zo žatvy. Prvá pol. 20. stor., Zvolenská Slatina, okr, Zvolen. Foto P. Socháň

4. strana: Pozvánky na zábavy v Pezinku. K článku K. Popelkovej: Spoločenské príležitosti stretávania sa obyvateľov malého mesta v medzivojnovom období. Foto H. Bakaljarová

Na príprave čísla spolupracovali PhDr. Gabriela Kiliánová a PhDr. Peter Salner, CSc.

HLAVNÁ REDAKTORKA
Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA
Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Viera Gašparíková, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Antonín Robek, Peter Slavkovský, Viera Urbancová

Slovenský národopis

ČASOPIS SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

VEDA

VYDAVATEĽSTVO SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

BRATISLAVA

OBSAH

K FUNKCII SPOLOČENSKÝCH SKUPÍN PRI FORMOVANÍ SPOLOČENSKÉHO VEDOMIA A SPÓSOBU ŽIVOTA – HISTORICKÉ A ETNO-KULTÚRNE ASPEKTY

- Filová, Božena: O etnografickom výskume spoločenských skupín 8
Sirovátkova, Oldřich: Skupina, lid a národ v koncepcii folklóru 13
Jakubíková, Kornélia: Pohlavná a veková diferenciácia v svadobných obyčajach na Slovensku 19
Nikolicová, Desanka: Autorita a socializácia jednotlivca v rodine 29
Radovanovičová, Miljana: Problematika socializácie v srbskej etnografii 19. a prvej polovice 20. storočia 35
Ratka, Dušan: Miesto starých ľudí v rodinnom a spoločenskom živote slovenskej dediny 39
Onderčaninová, Andrea: Spoločenské kontakty starých ľudí v súčasnosti 45
Beneš, Bohuslav: K vlivu tradice na vznik a formovanie skupín v dětských folklórních souborech 51
Profantová, Zuzana: Generácia ako determinanta v transmisii a tradícii folklórneho žánru 55
Slavkovský, Peter: Sezónni robotníci ako sociálna skupina 65
Kaľavský, Michal: Spoločenský pôvod remeselníckych učňov a zmluvné vzťahy v rokoch 1889–1938 vo vybraných oblastiach Slovenska 71
Čukán, Jaroslav: Funkcie podporného spolku v baníckej obci 83
Kardosová, Monika: Živnostníci ako profesionálna skupina a ich význam pre spoločenský život mesta v medzivojnovom období 91
Darulová, Jolana: Odraz sociálnych skupín v ľudovej próze 99
Habovštík, Anton: Tajný jazyk hornooravských predavačov plátna ako prejav ich skupinovej odlišnosti 103
Bandič, Dušan: K výskumu hodnotových orientácií vedeckej ustanovizne ako špecifickej spoločenskej skupiny 111
Frolc, Václav: Mikrostruktura tradičného lokálneho spoločenství v Čechách a na Morave v 19. storočí 117
Kovačevičová, Soňa: Spolkový život v Liptovskom Mikuláši v rokoch 1830–1945 135
Langer, Jiří: Význam sociálneho prostredia pre kultúrne diferenciácie v sídelnom vývoji 150
Podoba, Juraj: Odraz sociálnej štruktúry na vý-

- voji stavebnej kultúry a bývania na slovenskom vidieku 160
Štibrányiová, Tatiana: K problematike teritoriálnych skupín (na príklade kopaničiarskej obce Valaská Belá) 167
Mérová, Margita: Veková a sociálna diferenciácia lokálneho spoločenstva (na príklade tanečného života) 173
Kandert, Josef: Funkce tzv. lepších rodin ve vytváření hodnotových systémů středoslovenské vesnice 181
Škoverová, Zita: Súčasné funkcie susedských skupín 184
Paríková, Magdaléna: Miesto a funkcie služobníctva v lokálnom spoločenstve 191
Chorváthová, Lubica: K otázke vplyvu cirkevného života na formovanie záujmových skupín lokálneho spoločenstva Slovenska v prvej polovici 20. storočia 194
Popelková, Katarína: Spoločenské príležitosti stretnávania sa obyvateľov malého mesta v medzivojnovom období 199
Beňušková, Zuzana: Profesia pôrodných báb v kultúrnohistorickom kontexte 205
Faľtanová, Lubica: Družstevný obchod a lokálna spoločnosť 215
Sulitka, Andrej: K diferenciácii folklórnych tradícií zanikajúceho lokálneho spoločenstva v národnostne zmienej oblasti 224
Michajlova, Katalína: Potulní speváci-žobráci ako sociálna skupina a ich funkcie v spoločnosti 230
Kiliánová, Gabriela: Žobráci ako spoločenská skupina a jej vzťahy k lokálnemu spoločenstvu 237
Luther, Daniel: Bratislavské korzo v minulosti 247
Vánočiová, Zora: K spoločenskej funkcií folklórnych humoristických postáv v meste 253
Svecová, Soňa: Funkcia spoločenského vedomia v utváraní a existencii etnografických skupín Slovenska 257
Marušiaková, Jelena: Malé etnické skupiny – pokus o vnútornú klasifikáciu 262
Dubayová, Mária: K problematike vzťahov cigánskej lokálnej a cigánskej etnickej skupiny 274
Mann, Arne B.: Výber manželského partnera u Cigánov-Rómov na Spiši 278
Salner, Peter: Na margo kolokvia 285
DISKUSIA
Leščák, Milan: Etnofilm Čadca – poznámky retrospektíve 287
Urban, Marian: Filmy o ľudovej kultúre a Etnofilm Čadca 292

Luther, Daniel: Vedecký film a videozážnam na Etnofilme Čadca	294
Lužica, René: Etnofilm a televízne programy o ľudo-vej kultúre	295
Diskusia na voľnej tribúne Etnofilmu Čadca 1988	298
Záverečný protokol	300
ROZHĽADY	
Za Emou Markovou (Jarmila Paličková-Pátková)	302
Pozdrav k jubileu Sone Švecovej (Marta Botíková)	304
K životnému jubileu M. Kaspera (Milan Leščák)	305
Konferencia „Desať rokov inštitucionálneho národopisného výskumu južného Gemera“ (Jozef Liszka)	306
IX. medzinárodné sympózium Ethnographia Pannonica (Juraj Podoba)	306
VIII. medzinárodná konferencia folkloristov v Bulharsku (Hana Hlodišková)	307
Od detskej knihy k bádaniu o rozprávkach (Viera Gašparíková)	308
RECENZIE A REFERÁTY	
Holý, D.: Zpěvní jednotky lidové písni (Soňa Burglová)	310
Štefanovičová, T.: Osudy starých Slovanov (Monika Kardošová)	311
Dejiny literárnej komparatistiky socialistických krajín (Zuzana Profantová)	311
Norwegische und Isländische Volksmärchen (Gabriela Kiliánová)	312
Neštastné peniaze (Gabriela Kiliánová)	313
Todorov, D.: Blgarskata etnografia (Peter Slavkovský)	314
Takács, B.: Bibliai jelképek (Olga Danglová)	315
Gömöri Néprajza 1–20 (Jozef Liszka)	316
P. Zelenák: Socializácia živností na Slovensku (Jaroslav Čukan)	318
G. V. Starovojtova: Etničeskaja gruppa v sovremennom sovetskem gorode (Zuzana Profantová)	319
СОДЕРЖАНИЕ	
К ФУНКЦИИ ОБЩЕСТВЕННЫХ ГРУПП В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО СОЗНАНИЯ И БЫТА – ИСТОРИЧЕСКИЕ И ЭТНОКУЛЬТУРНЫЕ АСПЕКТЫ	
Филова, Божена: Об этнографическом исследовании общественных групп	8
Сироватка, Олдржих: Группа, народ и нация в концепции фольклора	13
Якубикова, Корнелия: Половая и возрастная дифференциация в свадебных обычаях в Словакии	19
Николич, Десанка: Авторитет и социализация лица в семье	29
Радованович, Миляна: Социализация в сербской этнографии 19-го и первой половины 20-го веков	35
Ратица, Душан: Место старых людей в семейной и общественной жизни словацкой деревни	39
Ондерчанинова, Андреа: Общественные контакты старых людей в настоящее время	45
Бенеш, Богуслав: Влияние традиции на возникновение и формирование групп в детских фольклорных ансамблях	51
Профантова, Зузана: Поколение как детерминант в трансмиссии и традиции фольклорного жанра	55
Славковски, Петер: Сезонные рабочие как социальная группа	65
Калавски, Михал: Общественное происхождение ремесленных учеников и договорные отношения в избранных областях Словакии в течение 1889–1938 лет	71
Чукан, Ярослав: Функции подсобного общества в обществе шахтеров	83
Кардошова, Моника: Ремесленники в качестве профессиональной группы и их значение для общественной жизни города в межвоенный период	91
Даруловая, Йолана: Отражение социальных групп в народной прозе	99
Хабовшиак, Антон: Секретный язык продавцов полотна из верхней Оравы как проявление их группового отлиния	103
Бандич, Душан: К исследованию ценностных ориентаций научного учреждения в качестве специфической общественной группы	111
Фролец, Вацлав: Микроструктура традиционного местного общества в Чехии и в Моравии в 19-ом веке	117
Ковачевичова, Соня: Жизнь общества в г. Липтовски Микулаш в течение 1830–1945 гг.	135
Лангер, Йиржи: Значение социальной среды для культурной дифференциации в развитии поселения	150
Подоба, Юрай: Отражение социальной структуры в развитии строительной культуры и жилища в словацкой деревне	160
Мериова, Маргита: Возрастная и социальная дифференциация местного общества (на примере танцевальной жизни)	167
Штибанирова, Татьяна: К проблематике территориальных групп (на примере хутора Валаска Бела)	173
Кандерт, Йосеф: Функции так наз. лучших семей в создании ценностных систем среднесловацкой деревни	181
Шковицова, Зита: Современные функции соседских групп	184
Парикова, Магдалена: Место и функции прислуг в локальном обществе	191
Хорватова, Любица: К вопросу влияния церковной жизни на формирование самодеятельных групп локального общества Словакии в первой половине 20-го века	194
Попелкова, Катарина: Общественные случаи	

встречи жителей небольшого города в межвоенный период	199
Бенюшкова, Зузана: Профессия повивальных бабок в культурно-историческом контексте	205
Фалтинова, Любица: Кооперативная торговля и местное общество	215
Сулитика, Андрей: К дифференциации фольклорных традиций отмирающего местного общества в национально смешанной области	224
Михайлова, Катя: Бродячие певцы-нищие как социальная группа и их функции в обществе	230
Килиanova, Габриела: Нищие как социальная группа и их отношения к местному обществу	237
Лутер, Даниел: Братиславское „корзо“ в прошлом	247
Вановичова, Зора: К общественной функции фольклорных юмористических лиц в городе	253
Швцова, Соня: Функция общественного сознания в создании и существовании этнографических групп в Словакии	257
Марушакова, Елена: Маленькие этнические группы – попытка к внутренней классификации	262
Дубайова, Мария: К проблематике отношений цыганской местной и цыганской этнической групп	274
Манин, Арне Б.: Выбор супруга у Цыган-Рома в регионе Спиш	278
Салнер, Петер: После колоквия	285
ДИСКУССИЯ	
Лещак, Милан: Этнофильм Чадца – замечания к ретроспективе	287
Урбан, Мариан: Фильмы о народной культуре и Этнофильм Чадца	292
Лутер, Даниел: Научный фильм и видеозапись на Этнофильме Чадца	294
Лужица, Ренé: Этнофильм и телевизионные программы о народной культуре	295
Дискуссия в свободной трибуне Этнофильма Чадца 1988	298
Заключительный протокол совещания жюри Этнофильма Чадца 1988	300
ОБЗОРЫ	
За Эмой Марковой (Ярмила Паличкова-Паткова)	302
Привет к юбилею Сони Швцовой (Марта Ботикова)	304
К жизненному юбилею М. Каспера (Милан Лещак)	305
Конференция „Десять лет институционального этнографического исследования южного Гемера“ (Йозеф Лиска)	306
IX-й международный симпозиум Ethnographia Panopica (Юрай Подоба)	306
VIII. международная конференция фольклористов в Болгарии (Хана Хлоскова)	307
От детской книги к исследованию сказок (Вера Гашпарикова)	308
РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ	

INHALT

ZUR FUNKTION DER SOZIALEN GRUPPEN BEI DER FORMIERUNG DES GESELLSCHAFTLICHEN BEWUSSTSEINS UND DER LEBENSWEISE – HISTORISCHE UND ETHNOKULTURELLE ASPEKTE	
Filová, Božena: Über die ethnographischen Erforschung der gesellschaftlichen Gruppen	8
Sirovátká, Oldřich: Die Gruppe, das Volk und die Nation in der Konzeption der Folklore	13
Jakubíková, Kornélia: Die Geschlechts- und Altersdifferenzierung in den Hochzeitsbräuchen in der Slowakei	19
Nikolić, Desanka: Die Autorität und Sozialisation des Individuums in der Familie	29
Radovanović, Miljana: Die Sozialisation in der serbischen Ethnographie des 19. und der ersten Hälfte des 20. Jhd	35
Ratka, Dušan: Der Platz der alten Menschen in dem Familien- und Gesellschaftsleben des slowakischen Dorfes	39
Onderčaninová, Andrea: Die gesellschaftlichen Kontakte der alten Menschen in der Gegenwart	45
Beneš, Bohuslav: Der Einfluss der Tradition auf die Entstehung und Formung der Gruppen in Kinderfolkloreensembles	51
Profantová, Zuzana: Generation als eine Determinante in der Transmission und Tradition eines Folkloregenres	55
Slavkovský, Peter: Die Saisonarbeiter als soziale Gruppe	65
Kaňavský, Michal: Die gesellschaftliche Herkunft der Handwerkerlehrlinge und die Lehrvertragsbedingungen in den J. 1889–1938	71
Čukán, Jaroslav: Die Bedeutung des Unterstützungsvereins in einer Bergarbeitergemeinde	83
Kardošová, Monika: Die Gewerbetreibenden als professionelle Gruppe und ihre Bedeutung für das Gesellschaftsleben der Stadt in der Zwischenkriegszeit	91
Darulová, Jolana: Der Reflex der sozialen Gruppen in der Volksprosa	99
Habovštíak, Anton: Über die „Leinwandhändlersprache“ im oberen Orava-Gebiet	103
Bandić, Dušan: Zur Forschung der Wertorientierung eines wissenschaftlichen Instituts als einer spezifischen sozialen Gruppe	111
Frolec, Václav: Die Mikrostruktur der traditionellen lokalen Gemeinschaft in Böhmen und in Mähren im 19. Jhd	117
Kovačevičová, Soňa: Das Gesellschaftsleben in der Stadt Liptovský Mikuláš in den J. 1830–1945 .	135
Langer, Jiří: Die Bedeutung der sozialen Umwelt für die kulturelle Differenzierung in der Siedlungsentwicklung	150
Podoba, Juraj: Der Reflex der sozialen Struktur in der Entwicklung der Baukultur und Wohnweise in der slowakischen Provinz	160
Štibrányiová, Tatiana: Zur Problematik der terri-	

torialen Gruppen	167
Méryová, Margita: Die alters- und soziale Differenziation in lokaler Gemeinschaft	173
Kandert, Josef: Die Funktion der sog. besseren Familien in der Schaffung der Wertesysteme im mittelslowakischen Dorf	181
Škovierová, Zita: Gegenwärtigen Funktionen der Nachbarsgruppen	184
Paríková, Magdaléna: Die Stellung und Funktionen der Dienerschaft in der lokalen Gemeinschaft	191
Chorváthová, Lubica: Zur Frage des Einflusses des kirchlichen Lebens auf die Formung von Interessengruppen der Lokalgemeinschaft in der Slowakei in der 1. Hälfte des 20. Jahrhundert	194
Popeklová, Katarína: Gesellschaftliche Anlässe und Gelegenheiten bei denen sich die Bewohner einer Kleinstadt in der Zwischenkriegszeit trafen	199
Benušková, Zuzana: Der Hebammerberuf im kulturhistorischen Kontext	205
Falťanová, Lubica: Die Genossenschaftliche Handel und die lokale Gesellschaft	215
Sulitka, Andrej: Zur Differenzierung der Folkloredurchsetzung einer untergehenden Lokalgemeinschaft in einer nationalen Gemischten Region	224
Michajlova, Kata: Die Wandernden Sänger-Bettler als soziale Gruppe und ihre Funktionen in der Gesellschaft	230
Kiliánová, Gabriela: Bettler als eine soziale Gruppe und ihre Beziehungen zur lokalen Gemeinschaft	237
Luther, Daniel: Der Korso in Bratislava	247
Vanovičová, Zora: Folklorezyklen über humoristische Gestalten in der Stadt	253
Švecová, Soňa: Funktion des gesellschaftlichen Bewusstseins in der Formierung und Existenz der ethnographischen Gruppen in der Slowakei	257
Marušiaková, Jelena: Kleine ethnische Gruppen – ein Versuch um Klassifikation	262
Dubayová, Mária: Zur Problematik der Beziehungen der lokalen und ethnischen Zigeunergruppe	274
Man n, Arne B.: Die Ehepartnerwahl bei den Zigeuner-Romas in der Region Zips	278
Sainer, Peter: Am Rande des Kolokviums	285
DISKUSSION	
Leščák, Milan: Etnofilm Čadca – Anmerkungen zur Retrospektive	287
Luther, Daniel: Die wissenschaftliche Film und Videoaufnahme in Ethnofilm Čadca	292
Lužica, René: Etnofilm und die Fernsehprogramme über die Volkskultur	295
Diskussion auf der Freien Tribune des Ethnofilms Čadca 1988	298
Schlussprotokoll aus dem Filmwettbewerb Ethnofilm Čadca 1988	300
RUNDSCHAU	
Nachruf für Ema Marková (Jarmila Paličková-Pátková)	302
Jubiläumsgruss für Soňa Švecová (Marta Botíková)	304
Jubiläum von M. Kasper (Milan Leščák)	305
Konferenz „Zehn Jahre der institutionellen volkskundlichen Forschung in Südgemeinde“ (Jozef Liszka)	
	306
IX. Internationales Symposium Ethnographia Pannonica (Juraj Podoba)	
	306
VIII. Internationale Konferenz der Folkloristen in Bulgarien (Hana Hlôšková)	
	307
Vom Kinderbuch zur Märchenforschung (Viera Gašparíková)	
	308
BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE	

CONTENTS

TO THE FUNCTION OF SOCIAL GROUPS IN SHAPING THE SOCIAL CONSCIOUSNESS AND THE WAY OF LIFE – HISTORICAL AND ETHNOCULTURAL ASPECTS

Filová, Božena: On ethnographical research of social groups	8
Sirovátká, Oldřich: The group, the people and the nation in the conception of folklore	13
Jakubíková, Kornélia: Sexual and age differentiation in the wedding customs in Slovakia	19
Nikolić, Desanka: Authority and socialization of the individual in family	29
Radočanović, Miljana: Socialization in Serbian ethnography of 19th and the first half of 20th century	35
Ratića, Dušan: The role of old people in the family and in social life of the Slovak village	39
Onderčaninová, Andrea: Social contacts of old people at the present time	45
Beneš, Bohuslav: The influence of the tradition on the rise and shaping of groups in the children's folklore	51
Profantová, Zuzana: Generation as a determinant in the transmission and tradition of folklore genre	55
Slavkovský, Peter: Seasonal workers as a social group	65
Kaľavský, Michal: The social origin of artisan's apprentices and the contractual relationships in the chosen regions of Slovakia within the years 1889–1938	71
Čukan, Jaroslav: The function of a subsidiary association in mining village	83
Kardošová, Monika: Craftsmen as a professional group and their significance for the social life in town in the interwar period	91
Darulová, Jolana: The reflection of social groups in folk prose	99
Habovštíak, Anton: The secret language of upper-Oravian linen-dealers as the expression of their group distinction	103
Bandić, Dušan: To the study of value orientation of a scientific institution as a specific social group	111
Frolec, Václav: Microstructure of the traditional local community in Bohemia and Moravia in the 19th century	117
Kovačevičová, Soňa: The life of associations in Liptovský Mikuláš within the years 1830–1945	135

Langer, Jiří: The significance of social environment for the cultural differentiation in the development of settlement	150
Podoba, Juraj: The reflection of social structure in the development of building culture and dwelling in the Slovak villages	160
Méryová, Margita: The age and social differentiation of the local community (based on the example of dancing life)	167
Štibrányiová, Tatiana: To the problems of the territory groups (on the example of a new-ground settlement Valaská Belá)	173
Kandert, Josef: The function of the so-called better families in creating the value systems in the village of central Slovakia	181
Škovierová, Zita: The present-day functions of neighbour groups	184
Paríková, Magdaléna: The position and function of servants in local community	191
Chorváthová, Lubica: To the question of influence of the religious life on shaping the interest groups of the local community of Slovakia in the first half of 20th century	194
Popelková, Katarína: Social occasions of meeting the inhabitants in a small town in the inter-war period	199
Beňušková, Zuzana: The profession of midwives in the cultural and historical context	205
Falťanová, Lubica: The cooperative trade and local community	215
Sulitka, Andrej: To the differentiation of folklore traditions of the extinguishing local community in the region with mixed nationalities	224
Michajlova, Kafa: Itinerant singers-beggars as a social group and their function in society	230
Kiliánová, Gabriela: Beggars as a social group and their relations to the local community	237
Luther, Daniel: The Bratislava promenade in the past	247
Vanovičová, Zora: To the social function of folklore characters in the town	253
Švecová, Soňa: The function of social consciousness in the shaping and existence of ethnographical groups in Slovakia	257
Marušiaková, Jelena: Small ethnic groups – an attempt at the internal classification	262
Dubayová, Mária: To the problems of the relations between the gipsy local and the gipsy ethnic group	274
Mann, Arne, B.: Choice of marital partner in Gipsies-Roma in the region of Spiš	278
Salner, Peter: Remarks on Colloquy	285
DISCUSSION	
Leščák, Milan: Ethnofilm Čadca – Retrospective Remarks	287
Urban, Milan: Films about Folk Cultur and Ethnofilm Čadca	292
Luther Daniel: Scientific film and Video-record on the Ethnofilm Čadca	294
Lužica, René: Ethnofilm and television programmes about folk cultur	295
Discussion on free tribune of Ethnofilm Čadca 1988	298
The final protocol from the session of the Jury of Ethnofilm Čadca 1988	300
REVIEWS	
After Ema Marková (Jarmila Paličková-Pátková)	302
Salution to the anniversary of Soňa Švecová (Marta Botíková)	304
To the anniversary of M. Kasper (Milan Lesčák)	305
The Conference entitled "Ten years of the institutional ethnographic research of south Gemer region (Jozef Liszka)	306
The IXth International Symposium of Ethnographia. Pannonica (Juraj Podoba)	306
The VIIIth International Conference of folklorists in Bulgaria (Hana Hlôšková)	307
From children's books to the investigation of fairy-tales (Viera Gašparíková)	308
BOOKREVIEWS AND REPORTS	

Úloha „Funkcie spoločenských skupín pri formovaní spôsobu života a spoločenského vedomia“ prešla v relatívne krátkom časovom úseku od pôvodného nápadu až po predbežné vyvrcholenie v podobe piešťanského stretnutia zaujímavým a dynamickým vývojom.

Z počiatocnej neistoty a tápania o historickom, metodickom a tematickom zameraní cez štádium pochybností o aktuálnosti etnografického štúdia (či nejde skôr o problém psychologický a sociologický) až po vykryštalizovanie do súčasnej – roz-
hodne nie definitívnej či ukončenej podoby.

Najlepšou bodkou za spormi o etnografickej aktuálnosti problematiky spoločenských skupín bolo samotné kolokvium. Počet prihlásených účastníkov, prednesených príspevkov, široká škála sledovaných problémov – to všetko dokumentuje, že národopis a spoločenské skupiny si navzájom „majú čo povedať“.

V predchádzajúcich diskusiách riešiteľského kolektívu sa ukázala potreba rozšíriť pôvodný zámer i iným smerom: skúmať nielen skupiny, mechanizmy ich fungovania a vzájomných vzťahov, ale aj spektrum problémov spojených s diferenciáciou lokálneho spoločenstva v minulosti aj súčasnosti. Preto sa – pre mnohých prekvapivo, no celkom logicky – stretávajú vedľa seba príspevky o skupinách rôzneho druhu, ale aj o osobách, ktoré lokálne spoločenstvo z rozličných dôvodov vyradilo zo svojho stredu a donútilo ich existovať na jeho pónoch.

Analýza publikovaných materiálov totiž jednoznačne ukázala, že práve sledovanie diferenciácie lokálneho spoločenstva, jej foriem a príčin patrí k veľkým dlhom slovenskej etnografie. Hoci jednotliví autori neraz registrovali dané fakty, národopis ako celok sa naďalej uspokojoval s akceptovaním bežne rozšírených, často zjednodušujúcich a preto i nepresných klišé. Na škodu jednotlivcov, vednej disciplíny i celej spoločnosti.

Po stáročnom spolužití Slovákov so sociálne, kultúrne a nábožensky odlišným etnikom (napr. živovským alebo cigánskym) nevieme o vzájomných vplyvoch a tým menej o ich kultúre vypovedať takmer nič. Až donedávna etnografia o týchto otázkach nepísala, a teda vlastne akoby akceptovala medzi časťou verejnosti rozšírené základné modely: Židia sú kšeftári, Cigáni sú špinaví a pokial nejde o hudobníkov, tak sa zväčša živia veštením, podvodmi, krádežami. Sympatické črtys môžu dostať jedine v humoristických a anekdotických konfliktoch s inou – vari ešte nepopulárnej-

šou – skupinou, predstaviteľmi dedinskéj inteligencie na čele s reprezentantmi cirkve a pod.

I tu však dochádzalo k rovnakej schematizácii, hoci na inej úrovni. Dedinskú inteligenciu (ktorú reprezentovala najčastejšie „trojica“ – farár – učiteľ – notár) sledovala etnografia obyčajne nepriamo, akoby sprostredkovane. Nie cez ich vlastnú aktivitu, ale cez javy ľudovej kultúry, väčšinou cez prizmu konfliktných situácií s predstaviteľmi väčšiny lokálneho spoločenstva. Celkom unikalo, že táto zložka dedinského spoločenstva si utvorila vlastnú subkultúru spoločenského aj každodenného života. Pritom aktívne a mnohokrátne ovplyvňovala svoje okolie. Niekedy (merané našimi súčasnými kritériami) k lepšemu, inokedy k horšemu. Nedocenenou zostala ich nesporná morálna autorita. Názory a postoje dedinskéj inteligencie okolie hodnotilo kladne alebo záporne, ich názory boli prijaté alebo zavrhnuté, nikdy však nemohli byť ignorované. Ich vplyv vystupuje do popredia nie natoľko v každodennom živote, ale skôr v uzlových, kritických momentoch. Stačí spomenúť obdobie národnostných bojov: koľko jednotlivcov či celých dedín sa priklonilo k slovenskej, resp. maďarskej reči a kultúre v dôsledku sympatií (alebo naopak – odporu) s vystupovaním miestneho učiteľa či knaza. A netreba siaháť tak hlboko do minulosti: stačí spomenúť na roky II. svetovej vojny, kedy postoj predstaviteľov inteligencie rozhodoval o mnohom.

Okrem potreby rozšírenia výskumného záujmu sa ukázala nevyhnutnosť presnejšie vymedziť pojem „skupina“. Tak, aby svojím obsahom zodpovedal požiadavkám a prístupom etnografie. V psychológii a sociológii, ktoré s touto problematikou pracujú už dlhšie, nie je v týchto otázkach jednota. Existujú rôzne termíny, definície a vymedzenia: napr. malá či veľká skupina, formálna alebo neformálna atď. Z tohto dôvodu sme sa v priebehu kolokvia mohli stretnúť s príspevkami, ktoré boli svojím obsahom či metodickým prístupom navzájom vzdialené. Preto je perspektívne dôležité ujasniť si, čo budeme – z hľadiska etnografie – považovať za predmet výskumu skupín. Ide teda o určenie niektorých základných znakov.

Domnievam sa, že predmetom národopisného záujmu má byť prednostne to, čo psychológovia označujú ako „malá skupina“. Na základe psychologických poznatkov a etnografických skúseností – už publikovaných ale i sprostredkovaných referátmi a diskusiami piešťanského stretnutia

– charakterizujú takúto „etnograficky zaujímavú malú skupinu“ nasledujúce základné znaky:

1. Uvedomenie si vzájomnej spolupatričnosti členov a odlišnosti od iných skupín. Pritom z hľadiska sledovanej problematiky (nie etnografického výskumu ako takého!) sú dôležité oba tieto atribúty – teda aj existencia inej – opozičnej skupiny, s ktorou sa môžu členovia konfrontovať. Ved príslušnosť ku skupine sa verejne manifestuje najčastejšie v konfrontácii „s opozíciou“ – pri stretnutí s mládencami inej časti dediny či obce, v priamom kontakte s predstaviteľmi druhého etnika alebo názorového zamerania.

Z hľadiska príspevkov nemožno ako skupinu chápať napr. pôrodné baby či amerikánov, ktorých vyčlenilo zo svojich radov lokálne spoločenstvo. Takýto súbor ľudských postáv totiž obyčajne nefunguje ako skupina a nemá ani ďalšie jej atribúty.

2. Ďalším dôležitým predpokladom existencie a fungovania skupiny je priamy vzájomný kontakt jej členov. Uvedený znak je významný prinajmenšom z dvoch príčin: funkčne limituje veľkosť skupiny a zároveň v sebe obsahuje aj faktor teritoriálnej vymedzenosti a dostupnosti členov. Takto umožňuje aj vzájomnú kontrolu a ovplyvňovanie správania (konania) príslušníkov skupiny. Uvedené kritérium tu nezahrnuje skúmanie

veľkých a často určitým spôsobom i abstraktných zoskupení osôb, ako sú napr. trieda, národ, región či strana, často i spoločenstvo, ktoré označujeme pojmom etnografická skupina. Takéto vymedzenie však nemožno absolutizovať. Za určitých okolností sa stáva napr. z bratislavských robotníkov, gemerských rodákov alebo „krekáčov“ malá skupina.

3. Dôležitým znakom je trvanie skupiny v čase a s tým spojená existencia skupinových cieľov, o ktorých sa mnoho hovorilo najmä v diskusii. Ciele sú totiž predpokladom vzniku a podmienkou pretrvávania skupiny. Preto nie sú z pohľadu etnografie až tak dôležité skupiny vytvorené „ad hoc“: na ochranu, odstránenie prírodnej či inej prekážky a pod.

Pár poznámok na margo kolokvia nemôže a nechce vyriešiť celý komplex problémov spojených s hodnotením doterajších poznatkov, a najmä s ďalšími perspektívami štúdia spoločenských skupín. Práve v súvise s perspektívami sa ukázalo, že problematika diferenciácie lokálneho spoločenstva, ktorej prejavom je okrem iného aj existencia a fungovanie skupín, predstavuje závažný okruh otázok. Ich hlbšie objasnenie by preto etnografia v budúcnosti nemala zanedbávať.

August 1989

Peter Salner

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej akadémie vied

Ročník 38, 1990, číslo 1–2

Vychádza štyri razy do roka

Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied

Hlavná redaktorka

Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka

PhDr. ZORA VANOVICHOVÁ

Typografia: Eva Kovačevičová

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc., PhDr. Soňa Burlasová, DrSc., doc. PhDr. Václav Frolec, CSc., PhDr. Viera Gašparíková, CSc., doc. PhDr. Emília Horváthová, CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová, CSc., PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr. Milan Leščák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek, CSc., PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc. PhDr. Štefan Mruškovič, CSc., PhDr. Viera Nosáľová, CSc., prof. Antonín Robek, DrSc., PhDr. Peter Slavkovský, CSc., PhDr. Viera Urbancová, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, št. p., Martin

Registr. zn. F 7091

Jednotlivé číslo Kčs 26,-; celoročné predplatné Kčs 104,-

Rozšíruje, objednávky a predplatné prijíma PNS – ÚED, Bratislava, ale aj každá pošta a doručovateľ. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS – Ústredná expedícia a dovoz tlače, Nám. Sloboď 6, 884 19 Bratislava

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1990

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой Академии Наук

Год издания 38, 1990 № 1–2

Издается четыре раза в год

« ВЕДА », издательство Словацкой Академии Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Д-р Зора Вановичова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Лениново нам. 12

SLOWAKISCHE VOLSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Jahrgang 38, 1990, Nr. 1–2 Erscheint viermal im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und PhDr. Zora Vanovičová

Redaktion: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of the Slovak Academy of Sciences

Volume 38, 1990, No. 1–2

Published quarterly by VEDA, the Publishing House of the Slovak Academy of Sciences

Managing Editors PhDr. Božena Filová and PhDr. Zora Vanovičová

Editor: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de l'Académie slovaque des sciences

Année 38, 1990, No. 1–2

Parait quatre fois par an. Editions de VEDA, maison d'édition de l'Académie slovaque des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et PhDr. Zora Vanovičová

Rédaction: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

Distributed in the socialist countries by SLOVART Ltd., Leningradská 11, Bratislava, Czechoslovakia, Distributed in West Germany and West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepublik Deutschland. For all other countries, distribution rights are held by JOHN BENJAMINS, B.V., Periodical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Amsterdam HOLLAND

**Index 49 616
Cena Kčs 52,—**